

RACÓ DE LA MEMÒRIA

EL PRIMER CARLISME A LA SÈNIA: ALGUNS ESDEVENIMENTS DE CONSIDERACIÓ

Núria Sauch Cruz

Els moviments contrarevolucionaris del segle XIX, traduïts en les diferents guerres carlistes i episodis bèl·lics previs (guerra del Trienni Liberal, guerra dels Malcontents), tingueren en la comarca del Montsià un dels llocs privilegiats per al desenvolupament del bàndol carlista. Ulldecona va destacar-se com a centre neuràlgic del carlisme i dels carlistes de la zona però, en definitiva i, en un grau de diferent intensitat, tots els municipis de la comarca van veure's involucrats en el projecte carlista i van ser l'escenari de diversos i importants esdeveniments bèl·lics.

La Primera Guerra Carlista podria estructurar-se en tres grans fases. La primera fase concentraria el període que va des de novembre de 1833, —amb la presa de la plaça de Morella per part carlista— fins els inicis de 1835, coincidint amb la destrossa produïda sobre els homes del capitost Antoni Vallés i la mort de Manuel Carnicer el líder, en aquell moment, del moviment carlista produït sobre diverses poblacions d'Aragó, del sud català i del nord valencià. La segona fase abastaria el 1835 i el 1836 i es caracteritzaria per ser un període de desenvolupament del carlisme seguint un model descentralitzat: el català Josep Torné operava sobre la zona de

les Terres de l'Ebre, el valencià Josep Miralles (a) El Serrador controlava el territori del Maestrat-Ports i Ramon Cabrera, substituït de Carnicer, coordinava i articulava els moviments carlistes de les diverses zones. Finalment la tercera etapa, de major durada, s'iniciaria el 1837 i acabaria el juny de 1840, moment en què Cabrera va aconseguir aglutinar el comandament de totes les forces que actuaven sobre el territori esmentat, expansionant el carlisme cap al sud valencià, sobre Múrcia i sobre la zona de Castella la Manxa.

La població de la Sènia va veure's totalment immersa durant set anys en la guerra més llarga i més cruenta del segle XIX. A més d'aportar homes a la facció, va esdevenir un important centre d'operacions logístiques del moviment carlista, establint-se en el seu terme una de les principals casernes de Cabrera. Va ser també el lloc escollit pel militar tortosí a principis de 1837 per refer-se de les seues ferides, i el penúltim dels grans enfrontaments produïts sobre les Terres de l'Ebre i el Maestrat va materialitzar-se aquí. Però la importància estratègica de la població la trobem enregistrada des de l'inici de la guerra.

Una de les primeres notícies que fan referència explícita a la població de la Sènia coincideix amb el moment de la gran primera derrota carlista, produïda l'abril de 1834 a Maials (Lleida) quan sembla que el cap de les forces carlistes de la zona, l'aragonès Carnicer, pretenia ampliar el seu radi d'acció i estendre el carlisme a l'altra banda de l'Ebre. Una part del seu exèrcit, uns 300, no van seguir Carnicer i van

restar per la comarca del Montsià. Van entrar a la Sènia però els pocs membres de la milícia de la vila van aconseguir fer-los fora, els van perseguir en direcció al Mas de Barberans i, fins i tot, capturaren uns quants. Entre ells trobem al segon capitost de la partida, conegut amb el sobrenom del "Roig de la Sènia", que va ser afusellat a la Sènia mateix.

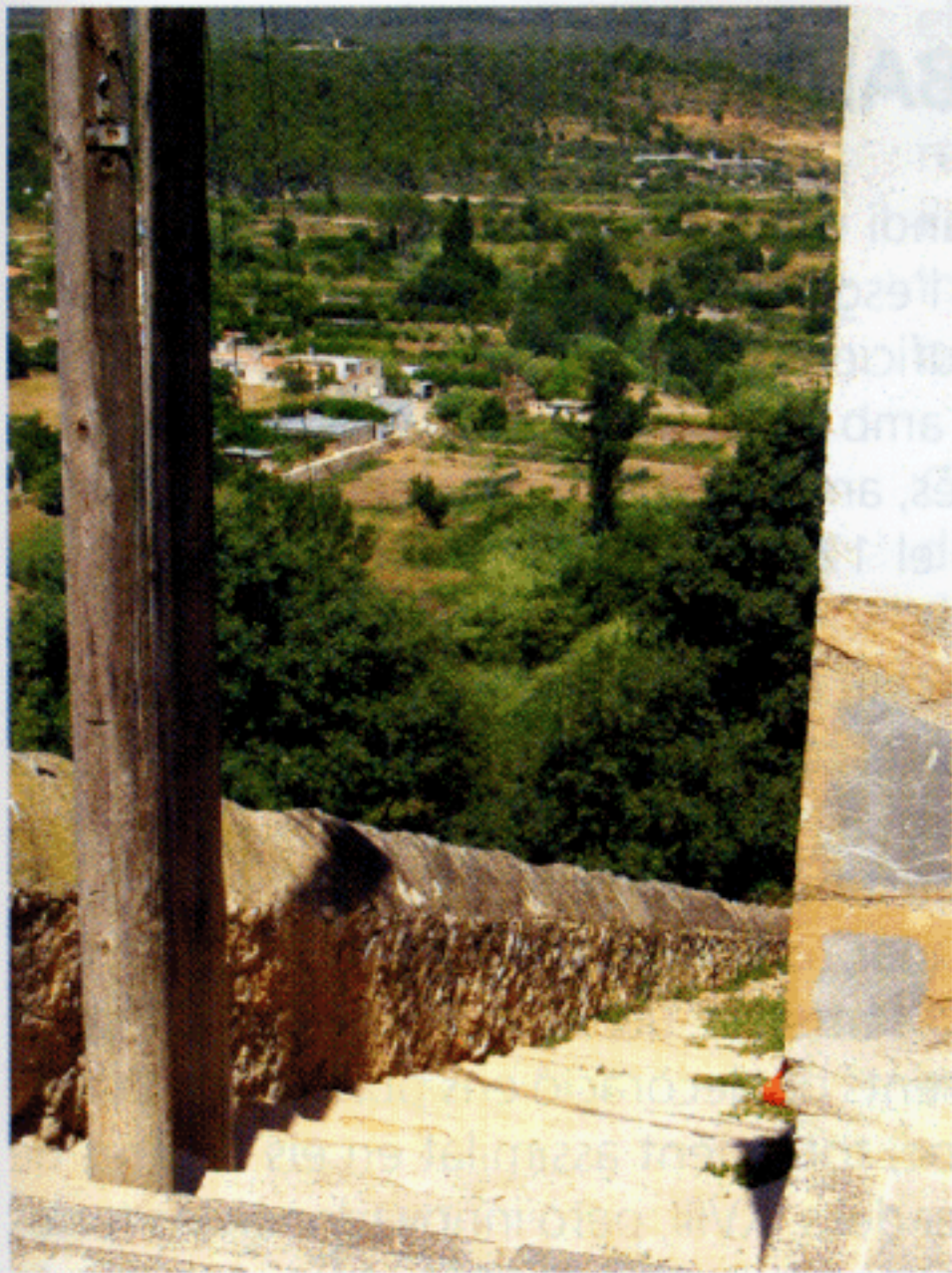
Després de la derrota soferta a Maials les partides carlistes que actuaven pel sud català i nord valencià van anar refent-se, malgrat que a l'estiu va manifestar-se un brot de còlera per tot el territori. Les partides, definides per la premsa del moment com grups de lladres, es caracteritzaven per actuar en petits destacaments i defugir de les grans concentracions, cosa que els conferia major mobilitat. Tal i com havia succeït durant la guerra

Carrer Major, un dels escenaris urbans que van ser testimoni de la presència dels exèrcits carlins a la població.

El segon capitost de la partida, conegut amb el sobrenom del "Roig de la Sènia", va ser afusellat a la Sènia

La resistència que van oferir les autoritats i liberals de la Sénia va comportar una sèrie d'intents carlistes frustrats per a que la població capitulés

Costa dreta, que comunicava el carrer Major amb el riu de la Sénia. El sector era un punt estratègic per a controlar visualment nord del Regne de València.

del 1808 i la del 1822, els carlistes basaven la seua supervivència principalment en les incursions i exaccions realitzades sobre les poblacions de la zona. Amb el temps i, a mesura que el moviment carlista anà adquirint un major grau de desenvolupament, va dotar-se també d'una administració regular.

A partir de 1835 els carlistes aconseguiren fer-se amb el control efectiu de diverses poblacions de la zona. La resistència que van oferir les autoritats i liberals de la Sénia va comportar una sèrie d'intents carlistes frustrats per a que la població capitulés: la primera durant el mes d'octubre de 1835 —moment en què els familiars dels Nacionals van ser evacuats de la població—

la segona el mes de desembre d'aquell any i una tercera durant el mes de gener de 1836. Malgrat això la presència carlista sobre el terme era constant i era aquest un lloc habitual de reunió entre ells. Fins i tot, durant l'hivern i primavera de 1836 van iniciar sobre el terme obres de fortificació i establiren allí part de la seua infraestructura, traduïda en magatzems per l'avituallament de la tropa, convertint-se en un dels punts estratègics del carlisme de les Terres de l'Ebre i el Maestrat -Ports.

Els diferents punts estratègics creats pels carlistes eren, però, massa fràgils perquè presentaven uns deficients sistemes de defensa i fortificació. Durant el maig de 1836 les forces liberals dirigides per Martín José de Iriarte desarticularen la infraestructura creada a la Sénia, demoliren les fortificacions iniciades allí i destruïren el seu Martinet. Durant la resta de l'any tenim documentats dos enfrontaments, protagonitzats tots dos per les forces que comandava el carlista Domènec Forcadell, el primer produït a mitjans de juliol amb una columna dirigida pel liberal Manuel Bretón i la segona a principis d'octubre amb la tropa de Borso di Carminati. Sembla que Forcadell, en unió amb la força d'Antoni Tallada, restava entre Rossell i la Sénia durant aquells dies preparant-se per dur a terme un atac sobre Morella.

L'any 1837 marcaria l'etapa de consolidació i expansió del carlisme sota el control únic de Cabrera. A principis d'any el trobem a la Sénia, recuperant-se —durant bona part del mes de febrer— de les ferides sofertes en tornar d'una expedició que el portà a terres andaluses. En aquesta població va escriure una circular en la qual anunciava la restitució del seu comandament sobre territori català i valencià. A partir d'aquell moment s'iniciaria un període marcat pel desenvolupament del carlisme, traduït en el control efectiu de bona part de les poblacions de les Terres de l'Ebre, el Maestrat- Ports i poblacions aragoneses limítrofs, en el domini de dues places fortes com eren Morella i Cantavieja, en una expansió del moviment carlista tant cap al sud com a l'oest, en una administració pròpia, en una organització militar que integrava, en el cas del territori analitzat, la divisió de l'Ebre —formada per la brigada de Tortosa i la de Móra amb tres batallons cadascuna i el regiment de llancers de Tortosa— i la divisió de València, amb sis esquadrans i un regiment de llancers. Totes dues aconseguiren aglutinar, a finals del període bèl·lic, a gairebé 10.000 carlistes que, en bona mesura, provenien del sud català i del nord valencià.

El període d'expansió del moviment carlista va acabar la tardor de 1839 a conseqüència de la pau signada a Bergara entre els liberals i els carlistes del Nord. El conveni resultant va comportar el declivi del carlisme de Cabrera, materialitzat en una inoportuna malaltia que el general va manifestar i que el va mantenir fora de joc durant més de quatre mesos, el temps invertit eficaçment pels liberals —que ara sols actuaven en un sol front— per reduir els dominis carlistes. Quan Cabrera va recuperar-se ja era massa tard. La darrera de les batalles en què va participar el tortosí abans de creuar l'Ebre va produir-se a la Sénia entre el 19 i 20 de maig. Cabrera aglutinà la força de 4.000 a 5.000 homes però, segons indicava la premsa, en un estat de desorganització i decadència. Al liberal O'Donnell no li va costar massa que l'enemic decidís retirar-se, atesa la seua superioritat numèrica. Faltaven pocs dies per a que Morella claudiqués, posant fi a set llargs anys de guerra.

A principis de l'any 1837 trobem Cabrera a la Sénia, recuperant-se de les ferides sofertes en tornar d'una expedició que el portà a terres andaluses
